

Anmärkningar rörande ”Utredning 11 kap. 1§ SoL” 2011-05-13 gällande barnet NN

Uppdrag

Utredningen granskas kortfattat på grund av önskemål därom från KK och MM (barnets föräldrar). Syftet är att på kritisk-vetenskapliga grunder granska utredningsmetodik, inte att utreda barnets situation, dvs. det är frågan om en summarisk metautredning (utredning om en utredning). Mitt yttrande kan användas i de sammanhang, inkl. domstol, som föräldrarna finner lämpligt. Jag har ingen tidigare kännedom om eller relation till i utredningen berörda personer.

Arbetsätt och material

Granskningen baseras endast på den i rubriken angivna utredningen med beteckningen VoB Syd AB och undertecknad av två stycken ”utredningskonsulter”. Jag har därutöver fått tillgång till mycket dokumentmaterial, som jag dock ännu inte hunnit ta del av. Granskningen bygger på genomläsning och kontroll av texten utifrån i vetenskapliga sammanhang grundläggande principer för logik, saklighet och källkritik (för utförligare redogörande för sådana principer se min universitets- och högskolelärobok Bo Edvardsson: *Kritisk utredningsmetodik – begrepp, principer och felkällor*”. 2:a rev. uppl. Stockholm: Liber 2003. Resultaten av granskningen redovisas i det följande i form av ett antal anmärkningar och kommentarer.

Anmärkningar

Några viktigare anmärkningar är följande.

1. Frågeställningar som logiskt styr utredningsarbetet och som besvaras saknas. Utredningen antar därigenom karaktär av ”klippkollage” av uppgifter från olika håll.
2. Principer för urval (inval respektive bortval) av material till utredningen redovisas inte. Det kan påpekas att en utredning kan manipuleras genom urvalet av uppgifter och särskilt när det är frågan om ett logiskt ostyrt ”klippkollage” av uppgifter. Vid utredningsarbete gäller krav på öppen redovisning (inga dolda förfaranden eller dolda evidens).
3. Under rubriken ”Utredningsförfarande” (sid 5) anges inte datum för telefonsamtal och samtal.
4. Under rubriken ”Utredningsförfarande” (sid 5) nämns inget om hur uppgifter som förekommer i utredningens text skulle ha rimligt säkerställts (dvs. genom bestyrkanden, systematisk replikering, kontroller i övrigt och källkritisk prövning i övrigt).
5. Bestyrkande från uppgiftslämnare (”Uppläst och vidkänt”) finns inte för en del uppgifter, bl.a. från föräldrar och gällande vad som sagts i polisförhör med barn och vuxna. Det är inte heller, särskilt inte vid långa referat, en lämplig metod att enbart läsa upp för uppgiftslämnaren vad som skall ha sagts. Det lämpliga är att uppgiftslämnaren får läsa

igenom i lugn och ro så många gånger som uppgiftslämnaren anser sig behöva.

6. Systematisk replikering från i utredningen berörda familjemedlemmar (föräldrarna och även barnet) verkar inte ha iakttagits. Om t.ex. en berörd vuxen berörs av uttalanden från en referent, så skall den berörde erbjudas att ge replik FÖRE den icke replikerade uppgiften används i avsnittet "*Bedömning*". Samma gäller för ett barn i utredningen som berörs av uttalanden. Barnet skall ges möjlighet till systematisk replikering. Med systematisk menas här att möjlighet till replikering skall erbjudas för alla uppgifter som berör barnet. Att endast erbjuda replikmöjlighet på enstaka uppgifter innebär inte att replikeringen är systematisk.
7. Avsnittet "*Bedömning*" verkar ha utarbetats på grundval av endast delvis och med olämplig uppläsningsslag metod bestyrkt material och på grundval av en hel del icke bestyrkt material. Dessutom verkar både av uppgiftslämnare bestyrkt material och obestyrkt material, där replikering ej erbjudits till berörda (föräldrar och barn) ha använts i avsnittet. KommunikERING av hela utredningen löser inte detta logiska fel, då bedömningsavsnittet logiskt och källkritiskt föga lämpligt har utarbetats FÖRE ev. repliker. "*Skräp in – och skräp ut*" – principen sätts i system här. Fel och vagheter i inmatade uppgifter kommer att användas i bedömningsresonemangen.
8. Källredovisning saknas för många uppgifter och även när det står t.ex. "*personal*", så är det ingen godtagbar källa. Källor skall anges så noga att de kan uppsökas, antingen som personer eller som dokument, utredningar etc. "*Personal*" har både för- och efternamn och en befattning.
9. En tydlig tidsaxel är viktig vid utredningsarbete. Uppgifter skall placeras i tid och en del uppgifter kan anses föråldrade och i dagsläget föga relevanta. Det kan även ha betydelse för resonemang och tolkning i vilken tidsordning saker inträffat.
10. Många påståenden i utredningen är vaga eller generaliserande eller har karaktär av personligt tyckande eller överdrifter. De har föga eller obefintligt sakligt värde. Det är viktigt med konkreta uppgifter om situationer, beteenden och förlopp. Sakliga grunder för påståenden måste kunna uppvisas. Vaga tyckanden kan inte godtas. Vaga uppgifter är meningslösa då det är oklart vad de betyder. Ofta används vaghet för övertalningssyften.
11. Det förekommer tolkningar som kan se ut som fakta och där alternativa tolkningsmöjligheter inte övervägs, t.ex. "*X har stort kontrollbehov*". Godtyckliga tolkningar kan även kallas för tyckande från den som framfört tolkningen.
12. Vad gäller utredning på utredningshem, så kan inte utredningshem anses vara relevanta och naturliga miljöer (den s.k. ekologiska validiteten/giltigheten brister). I sådana miljöer med krav på ny anpassning och i interaktioner med personal och andra familjer kan uppkomma sociala fenomen som annars inte skulle varit aktuella. Dessutom redovisas såsom utredningsmaterial mängder av uppgifter som inte genomgått kritisk prövning genom bestyrkanden och systematisk replikering. Sammanhang runt uppgifter försvinner,

t.ex. vad personal gjort och sagt. Missuppfattningar, tyckanden, minnesfel etc. skrivs ner som om det vore frågan om material av värde. Att personal på utredningshem ofta saknar utredningskompetens och inte begriper observationsmetodik och dokumentationsmetodik utgör allvarliga saklighetsproblem. Utbildningsnivån är ofta låg.

13. Vad gäller sammandraget/referatet på sid. 10 av vad som påstås ha sagts under polisförhör, så är det inte ens bestyrkt i förhållande till en inspelning. Där saknas helt uppgifter om vad förhørsledaren har påstått och ställt för frågor. Ett stort problem vid det här slaget av polisförhör med barn är att förhörledarna ofta talar mycket mer än barnet och att i många fall förekommer omfattande påverkan genom förutsättande, ledande, upprepade, argumenterande, pressande etc. frågor. Urvalet av frågor är ofta ensidigt till förmån för en anmälningshypotes. En kritisk prövning av förhörsmaterialet förutsätter noggrann genomgång av exakta dialogutskrift. Det kan även anmärkas att det inte står något om någon överenskommelse med barnet att tala sanning under polisförhöret. Sådana överenskommelser görs praktiskt taget aldrig, trots rekommendationer från internationella forskningsauktoriteter.
14. Vad gäller sammandraget på sid. 10 av NN:s inspelade samtal med moster XX, så framgår vad jag förstår bara vad barnet skall ha sagt, inte vad moster XX skall ha sagt, påstått eller frågat. Enligt min erfarenhet är inspelningar av ”privata” försök att utreda i regel utredningsmetodiskt undermåliga – mängder av olika påverkanstekniker kan figurera. Inte heller här sägs något om någon överenskommelse att tala sanning. Barnet kan ha sysslat med ett rollspel eller en testning av moster XX eller ett fabulerande i ett förändrat medvetandetillstånd, där kraven på verklighetsförankring har släppts. Det sociala förlopp som föregick inspelningen framgår inte. Som allt annat material bör även detta göras till föremål för källkritisk prövning, vilket jag inte haft möjlighet att göra. Det bör även tilläggas att anhöriga av olika slag och socialtjänsten inte bör syssla med utredningsarbete vid misstanke om brott. Det måste anses utredningsmetodiskt felaktigt att socialtjänsten gett budskapet att moster XX kunde tala med NN och därmed allvarligt störa förutsättningarna för ett polisförhör. Polis och åklagare skall sköta utredningsarbetet vid misstanke om brott.
15. Det antyds eller påstås på flera ställen att modern skulle ha ”alkoholproblem”. Frågan är hur uppgiftslämnarna kan veta detta och var gränsen för begreppet alkoholproblem skulle kunna dras. Vad jag förstår av texten kan modern ha varit berusad vid något eller några tillfällen om man kan tro uppgiftslämnare. Men inte på långa vägar alla som av och till uppträtt berusade i vår alkoholtoleranta kultur anses ha alkoholproblem.
16. Den på sid. 4 beskrivna metodiken att se in genom fönstren hur det är i en bostad och sedan dokumentera skriftligt borde vara i behov av både juridisk och etisk prövning. Jag bedömer den vara integritetskränkande och har under 30 års kontakter med socialtjänsten aldrig tidigare stött på den.
17. Inslagen av ”tycka-tro-känna-uppleva”-metodik i texten är tydliga. Fakticitetsanspråk är inte berättigade vid sådan extremt subjektiv metodik, där bedömaren ofta sammanblandar

sig själv med den som bedöms.

18. Sammanfattande bedömning

Utredningsmetodiken bedöms, med anledning av bl.a. här anförda påpekanden, som sakligt icke godtagbar. Det finns anledning erinra om Regeringsformen 1 kap. 9§ med kravet på att ”iaktta saklighet och opartiskhet” inom offentlig förvaltning.

2011-06-15

Bo Edvardsson

Docent i psykologi, docent i socialt arbete